

Halifeliğin Kaldırılması

Hız Muhammed'in vefatından sonra, ortaya çıkan ilk sorun devleti kimin yöneteceği olmuş ve halifelik gündeme gelmiştir. Hız Muhammed'in yerine geçen devlet başkanları, halife sıfatını taşımaya başlamışlardır. İlk dört halifeden sonra çeşitli nedenlerle bu siyasi kurum seçimle değil verasetle babadan oğula geçen bir sisteme dönüşmüştür. Zamanla, aynı dönemde ayrı bölgelerde halife sıfatını taşıyan kişilerce yönetilen devletler ortaya çıkmış ve hüküm sürmeye başlamıştır. (Abbasiler, Fatimiler, Endülüs Emevileri). Halifeler devlet yönetimlerinde otoritelerini devam ettirebilmek için kendilerine giderek dinsel sıfatlar da yakıştırmışlardır.

Yavuz Sultan Selim 1517'de Mısır'ı alınca, orada halife sıfatını kullanan Mütevekkil'i, kutsal emanetlerle birlikte İstanbul'a getirmiştir. Kutsal emanetler Topkapı Sarayı'na konulmuştur. Osmanlı padişahları, uzun süre halife sıfatını kullanmamışlardır. Çünkü padişahlar halifelik için aranan, "Kureyş kabilesine mensup olma" şartına sahip değildi. Ancak Osmanlı padişahları, Osmanlı Devleti gücünü yitirmeye başlayınca, batıya karşı İslam dünyasını temsil ettiklerini göstermek üzere, XVIII. yüzyıldan itibaren "halife" sıfatını kullanmaya başlamışlardır. Fakat, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Padişahı, halife unvanını kullanarak cihat ilan etmesine rağmen, Osmanlı yönetiminde olan Arapların önemli bir kısmı İngilizlerin yanında Osmanlı'ya karşı savaşarak halifeliği tanımadıklarını göstermişlerdir. İngiliz, Fransız yönetiminde yaşayan Müslümanların ise Osmanlı Devleti'ne karşı oluşturulan ordularda yer aldıkları görülmüştür. Böylece Osmanlı halifeliği fiilî olarak etkinliği olmayan bir makama dönüşmüştür. Saltanat kaldırılırken, hiçbir siyasi yetkisi olmayan hilafet makamına dokunulmamış; son Osmanlı padişahı olan Vahdettin'in ülkeyi terk etmesi üzerine TBMM tarafından 18 Kasım 1922'de Abdülmecit Efendi halifeliğe seçilmiştir.

Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanı, siyasal ve dinsel açıdan hiçbir yetkisi bulunmayan halifelik kurumunun da kaldırılmasını gerekli kılıyordu. Ayrıca Halife Abdülmecit'in, çeşitli törenler düzenleyerek iddialı demeçler vermesi, kılıç takmak gibi eski iktidar sembollerini kullanmak istemesi, sarayda bazı milletvekili ve komutanları kabul etmesi ve yabancı elçiliklere görevliler yollaması iktidara ortak bir görüntü vermesine neden olmuştur. Halifenin siyasi yetkilerini genişletme çabası ve kendisini Hükümetin üzerinde görmesi, bu kurumun kaldırılması ile ilgili kanaatlerin iyice şekillenmesine neden olmuştur.

2 Mart 1924'te Halk Fırkası grubunda karara bağlanan hilafetin kaldırılması sorununun, bir kanun teklif ile Meclise sunulması uygun görülmüştür. Bunun üzerine Urfa Milletvekili Şeyh Saffet Efendi ve arkadaşlarının çalışmalarıyla Halifeliğin Kaldırılması ve Osmanoğulları Soyundan Olanların Türkiye Dışına Çıkarılması hakkında bir kanun hazırlanmıştır. TBMM'nin 3 Mart 1924 günkü oturumunda söz konusu kanun teklifinin görüşülmesi kabul edilmiştir. İlk olarak Siirt Milletvekili Halil Hulki Efendi ve 57 arkadaşının imzasını taşıyan "Şer'îye ve Evkâf ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletlerinin Kaldırılmasına İlişkin Öneriler" ele alınmış ve bazı küçük değişikliklerle kabul edilmiştir. Bundan sonra, öğretimin birleştirilmesi Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na ilişkin öneriler görüşülmüş ve yasalaştırılmıştır. Daha sonra 431 Sayılı Halifeliğin Kaldırılması ve Osmanoğulları Soyundan Olanların Türkiye Dışına Çıkarılması Hakkında Kanun kabul edilmiştir.

Halifeliği kaldıran kanunla Osmanlı ailesinin tüm üyeleri yurt dışına çıkartılmıştır. Artık yüzyıllardır sürdürülen siyasal ve dinsel güçlerin tek elde toplanması ilkesinin yerini, siyasal gücün TBMM'ye yani ulusa geçmesi ilkesi almıştır.

Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı ve halifeliğin kaldırılmasından oluşan üç ana siyasi inkılâp, laik hukuk inkılabının gerçekleştirilmesinin ön şartını ve zorunlu adımlarını oluşturmuştur.